

VÖLGYESI LEVENTE

A REGNUM MARIANUM-ESZME ALKOTMÁNYJOGI VONATKOZÁSAI

KIVONAT: Egyesek történelmi tényként, mások legendaként kezelik azt, hogy amikor Szent István király halála közeledtét érezte, Magyarország további sorsát megnyugtató módon kívánta rendezni, így e világi értelemben – élve a patrimoniális uralkodó felségjogával – utódkijelölési jogát gyakorolva Orseolo Péterre hagyta az ország koronáját, amíg a Magyar Királyság örökös királynőjének Magyarok Nagyasszonyát, a Boldogságos Szűz Máriát tette meg.

Mindezen történelmi tényeknek vagy legendás elemeknek évszázadokig különösebb közjogi jelentőségével nem találkozunk. Azon ábrázolásnak, miszerint Szent István nyújtja Szűz Máriának a Szent Koronát, csupán az újkor hajnalán lesz létjogosultsága.

A rendi jogok kiteljesedésével, a XVI. században kristályosodik ki és válik egységes eszmévé a Szent Korona-tan és az organikus állameszme. Werbőczy István az általa megalkotott Hármaskönyvben kapcsolja egybe a király és a rendek személyi, valamint a Magyar Királyság országainak területi egységét valló elméletet, ahol a Regnum tulajdonosa minden egyes esetben maga a Szent Korona, ez pedig ezáltal lesz misztérium, szimbólum és absztraktum.

Ebben az ideális egységképben komoly törést okoz a kettős királyválasztás (1526), majd Magyarország három részre szakadása (1541). S nem csupán az ország feldarabolódása, hanem az egyes országrészek feletti idegen befolyás érvényesülése és az önálló nemzeti lét megszűnésének fenyegetettsége is napi-rendre került. Az ország feldaraboltsága nem csupán politikai, hanem vallási alapon is bekövetkezett.

Ebben a helyzetben önmagában a Szent Korona-eszme elégtelennek bizonyult, hiszen az idegen érdekeket szolgáló magyar királyok törvényes uralkodónak számítottak, amennyiben megválasztásukba és megkoronázásukba alaki hiba nem csúszott. Ebben az időszakban erősödött fel a Regnum Marianum eszmeköre, amely a mai napig érezteti hatását. Egyszerre szolgálta a vallási egyiséget, a rekatolizáció ügyét, továbbá a Mária személyében a nemzet egy idealizált uralkodónőt kaphatott, s a Hereditas Mariae-elv mentén az ország töröktől való visszafoglalása, majd az abszolutisztikus uralkodói tendenciákkal szembeni fellépés alkalmas eszközévé vált.

KULCSSZAVAK: magyar alkotmánytörténet, Habsburg abszolutizmus, Szent Korona-tan, Mária öröksége

Bevezetés

Megosztott a közvélemény abban a kérdésben, amelyet egyesek történelmi tényként, mások viszont legendaként kezelnek, miszerint amikor Szent István király halála közeledtét érezve Magyarország további sorsát megnyugtató módon kívánta rendezni, ezért e világi értelemben – élve a patrimoniális uralkodó felségjogával – utódkijelölési jogát gyakorolva Orseolo Péterre hagyta az ország koronáját,¹ akkor – és itt található a jelenleg bizonyítékokkal alá nem támasztható esemény – a Magyar Királyság örökös királynőjének Magyarok Nagyszonyját, a Boldogságos Szűz Máriát tette meg. Mindezen történelmi tényeknek vagy legendás elemeknek évszázadokig különösebb közjogi jelentőségével nem találkozhatunk, a középkorban ennek nem tulajdonítottak alkotmányos hivatkozási alapot, az Árpád-ház idején a királyi trón betöltésének jogalapját a vérségi elv adta, majd a királyi ház kihalását követően előtérbe került a Szent Korona-eszme, ez pedig az organikus államtannal összekapcsolva gyakorlati-

1 Györfly 2013, 377.

lag a XX. század közepéig meghatározta az állami hatalomgyakorlás alapjait.² Azon ábrázolás, miszerint Szent István nyújtja Szűz Máriának a Szent Koronát, csupán az újkor hajnalán nyer létjogosultságot; ezen vonatkozásban jelen tanulmány nem a lelkiségi, nem is a művészettörténeti oldaláról közelíti meg a kérdést, hanem kizárólagosan ennek politika- és alkotmánytörténeti elemeit vonultatja fel, teret hagyva a történelemtudománynak, hogy sajátos módszereit felhasználva a tények hiteles feltárására törekedve mutassa a be a korszakot.

A rendi jogok kiteljesedésével, a XVI. században kristályosodott ki és vált egységes eszmévé a Szent Korona-tan és az organikus állameszme. Werbőczy István az általa megalkotott Hármaskönyvben (1514) kapcsolja egybe a király és a rendek személyi, valamint a Magyar Királyság országainak területi egységét valló elméletet, ahol a Regnum tulajdonosa minden egyes esetben maga a Szent Korona, amely ezáltal lesz misztérium, szimbólum és absztraktum.³

Ebben az ideális egységképben komoly törést okoz a kettős királyválasztás (1526), majd Magyarország három részre szakadása (1541). S nem csupán az ország feldarabolódása, hanem az egyes országrészek feletti idegen befolyás érvényesülése és az önálló nemzeti lét megszűnésének fenyegetettsége is napirendre került. Az ország feldaraboltsága nem pusztán politikai, hanem vallási alapon is bekövetkezett.

Ebben a helyzetben önmagában a Szent Korona-eszme elégtelennek bizonyult, hiszen az idegen érdekeket szolgáló magyar királyok törvényes uralkodónak számítottak, amennyiben megválasztásukba és megkoronázásukba alaki hiba nem csúszott. Ebben az időszakban erősödött fel a Regnum Marianum ama eszmeköre, amely a mai napig érezteti hatását. Egyszerre szolgálta a vallási egységet, a rekatolizáció ügyét, továbbá Mária személyében a nemzet egy idealizált uralkodónőt kaphatott, s a Hereditas Mariae-elv mentén az ország töröktől való visszafoglalása, majd az abszolutisztikus uralkodói tendenciákkal szembeni fellépés alkalmas eszközévé vált.

A jelen írásmű témája ezen barokk kori közjogi vonulat feltárása irodalmi és jogforrások bemutatásán keresztül.

2 Máthé 2004, 285.

3 Eckhart 2000, 102.

A „mi Máriánk”

Bár alapvető fontosságú a primer írott forrásanyag áttekintése, az élő hagyomány feltérképezése legalább ennyire fontos, tekintettel arra, hogy alapjaiban foghatók meg egyes intézmények tovább élésén keresztül azok rendeltetései. Márianosztra község Pest megye északi határában helyezkedik el. A nagyközönség általában a helységrév mögött a fegyházat és börtönt látja, de legalább ennyire jelentős – még ha kevésbé is ismert – a Mária-kegyhely, a Magyarok Nagyasszonya-bazilika. Az egyik érdekesség, hogy Márianosztrát pálos szerzetesek látják el; ez az egyetlen magyar alapítású férfi szerzetesrend. Így a szerzetesközösségnek eleve magyar gyökerei vannak, erős máriás motívumokkal. A zarándokok kalendáriumában több búcsúnap is szerepel, viszont van egy havi rendszerességgel visszatérő engesztelő zarándoklat. Minden hónap tizenharmadik napján összegyűlnek a hívek a szomszédos településekről, a kegyhely elsődleges vonzáskörzetéből. Bár a tizenharmadikai engesztelő virrasztások a fatimai jelenésekhez (1917) kötődnek, anynyiban már nemzetiesedett az esemény, hogy az egyetlen magyar alapítású férfi szerzetesrend, a pálos rend – hivatása szerint – a magyar nemzet boldogulásáért vezekel, s erre hívja a híveket is. A harmadik megfigyelhető érdekesség a bazilika kegyképe. Elsőre egy tipikus ábrázolással találkozunk: Máriát és karjaiban a kis Jézust láthatjuk. De ha szemügyre vesszük, hogy mi ékesíti a fejüket: Jézus fején egy korona, talán ismeretlen, de mégis zárt korona, szinte császári jellegű, viszont zárt kialakítása okán bizonyosan szuverén uralkodóé, miközben Mária fején a Szent Koronát vélhetjük felfedezni.

Ezt a kegyképet többször érte az a megtiszteltetés, hogy a rajta ábrázolt Mária fejére kerüljön Magyarország koronájának egy másolata. Az első koronázásra 1749. augusztus 31-én került sor.⁴ Önmagában már ez a koronázás is érdeklődésre adhat okot, hiszen a regnumnak volt törvényesen megkoronázott uralkodója Mária Terézia személyében. Ennél még érdekfeszítőbb, amikor Lékai László bíboros, esztergomi érsek hozzájárulásával 1986. október 8-án meg-

4 Vadász 2018, 625.

történt a kegykép második megkoronázása a Szent Korona másolatával.⁵ Ez a kegykép évszázadokon keresztül az egyik torony alatti, a templom bejáratához közeli kápolnában volt elhelyezve, majd Árva Vince, egyébként az államszocialista egyházüldözés idején klandesztin pálos szerzetes, hivatalosan esztergomi egyházmegyes plébános a kegykápolnából a főoltárra helyezte a kegyképet, és engedélyt kért az ordináriusától, aki – micsoda véletlen egybeesés (!) – egyben Magyarország prímása, a magyar történelmi alkotmány szerint a királykoronázó méltóság, hogy 1986-ban a kegyképen lévő Mária személyét megkoronázza egy Szent Korona-másolattal. Érdekes módon sem a még hatalma teljében lévő Állami Egyházügyi Hivatal, sem az esztergomi prímási hivatalban regnáló állami alkalmazott ezt nem akadályozta meg. Indoka talán az lehetett, hogy ennek évezredes tradícióját és jelentőségét nem látták át, mindösszesen egy vidéki jámbor és ártalmatlan szertartást véltek mögötte meghúzódni.

Pedig mindennek súlyos üzenete volt. Ezáltal ismételten megtörtént Magyarország felajánlása Máriának, megismétlődött a koronázás szertartása, ráadásul a Szent Korona másolatával, s mindezt egy pálos szerzetes tette meg. Ezek a szerzetesek a barokk korban a Regnum Marianum-eszme egyik legnagyobb hirdetői voltak. Amikor Lengyelországot 1773-ban feldarabolták, Mária Terézia betiltotta a częstochowai pálos kolostor által őrzött Mária kegyképéhez történő zarándoklatot (ennek a másolata a márianosztrai), valamint tilos volt a litániákban Máriát Lengyelország királynőjének nevezni.⁶ Érdekes, hogy a magyar államszocialista rendszer ingerküszöbét ez az 1986-os esemény nem ütötte meg.

Az eszme barokk kori politikai virágzása

Pedig a Regnum Marianum-eszme nem csupán egy ártalmatlan, kegyes vallási vagy vallástörténelmi epizód, hanem komoly alkotmány- és politikatörténelmi vetülete van, amelyet mind egyházi, mind pedig állami oldalról törekedtek népszerűsíteni az aktuális törekvések legitimitása érdekében.

5 Vadász 2018, 633.

6 Tüskés–Knapp 2000, 579.

Mindezek mellett az sem elhanyagolható szempont, hogy a Biblia Újszövetségében epizódszerűen megjelenő, szerény és szegény Názáreti Mária⁷ miként válik néhány évszázad alatt úrnővé, királynővé, s akár a bizánci régióban császárnővé. Tény, hogy az V. századtól, a feudális társadalmi rend megjelenésétől él az a meggyőződés, hogy nem csupán Mária hitvese, József származott Dávid király házából, hanem Mária is leszármazottja az ezer évvel korábbi uralkodó dinasztiájának.⁸ Így Mária mint uralkodói család tagja már teljesen alkalmassá vált arra, hogy hűbéres legyen egy vazallusi kapcsolatban, így az évszázadok folyamán mind a keleti, bizánci régióban, mind pedig a nyugati latin rítusú kereszténység területén általánossá vált, hogy Mária (vagy más segítő szent) városok vagy államok patrónájává, védelmezőjévé váljon, főleg háborús vagy más krízissel járó események esetén.⁹ Így tehát Mária segítségül hívása egész Európában a középkor folyamán általános jelenség, a történészek igen sok jó példát tudnak rá, így a Patrona Hungariae-gondolat megjelenése a magyar középkor folyamán nem meglepő fordulat.¹⁰

Kérdés, hogy ezzel szemben, vagy emellett a Regnum Marianum-eszme megjelenése mennyiben tekinthető hungaricumnak. Vélhetően a válasz nem meglepő a Patrona Hungariae fényében: közel sem az; egy európai szinten elterjedt toposz magyar változatának válhatunk tanúivá. Ennek az eszmének természetesen vannak közjogi, alkotmánytörténeti vonatkozásai, de ugyanígy eszmetörténeti és irodalomtörténeti dimenziói egyaránt. Utóbbiakkal – kompetenciáim korlátai miatt – nem foglalkozom.

Mielőtt ennek részleges taglalására rátérek, érdemes a Szent Korona-eszme alapjait szemügyre venni. Érdekes és emlékezetes esemény volt, amikor a 2000. évi I. törvény megalkotásakor, annak végrehajtása keretében a Szent Korona elhagyta a Nemzeti Múzeumot, s az államszocializmus alatt elavult, a múltat idéző, egy lezárt korszakot (királyságot) jelképező ékszer újra élővé vált, közjogi szerepet kapva egy parlamentáris köztársaságban. A magyar nemzet felet-

7 Mt 1,16; Lk 1,26–27.

8 Tüskés–Knapp 2000, 576.

9 Ladányi 1996, 85–92.

10 Knapp–Tüskés 2002, 17–25.

ti összhatalmat megtestesítő (nem csupán jelképező) Szent Korona elfoglalta méltó helyét a törvényhozás kupolatermében, ez pedig az elmúlt száz esztendőben sok közjogi esemény színtere volt.¹¹

A Szent Korona – amely symbolum, abstractum és mysterium – a vele az évszázadok folyamán összekapcsolt organikus államtannal komoly közjogi konstrukcióvá nőtte ki magát. Egyben a nemzet felett állt, nemzetiségétől vagy felekezeti hovatartozástól függetlenül a Kárpát-medencei népek közös nevezőjévé válhatott, legalábbis egy jó ideig, a nemzetállami eszme megjelenéséig bizonyosan.¹²

Mindemellett a magyar közjogi gondolkodásban megjelent egy komoly úr, még a XVI. század folyamán, amelyhez erős hivatkozási alapra volt szükség. Ez a szubszidiárius jellegű intézmény volt a Regnum Marianum eszmeisége. Bizonyára nem meglepő, hogy ez az eszme sem kizárólagosan magyar sajátosság, a Mária Országának kiegészítés szerepel Franciaország, Bajorország, Ausztria vagy a már említett Lengyelország vonatkozásában is.¹³ A lényeg, hogy itt már nem csupán egy oltalmazó személyről beszélhetünk, hanem a tulajdonosról, egy uralkodóról. Nézzük meg ennek a magyar vonatkozásait!

Mivel ez a tanulmány elsődlegesen jogtudományi szempontból vizsgálja a kérdést, így abban a szerencsésebb helyzetben van a történettudományi feldolgozásokkal szemben, hogy nem küldetése feltárni az eseményeket úgy, ahogy voltak, csupán azt kell vizsgálnia, hogy az említett XVI., majd a még tárgyalandó XVII–XVIII. században miként gondolkodtak egy régmúlt történelmi kérdésről, mit gondoltak valós eseménynek és hivatkozási alapnak, még akkor is, ha ma már mindezek megdőlt teóriák lennének a történelemtudomány számára.¹⁴

Mindenesetre arról több krónika is beszámol, hogy amikor Szent István király idős korában – utód hiányában – Magyarország sorsa iránt aggódva az utódlás kérdésében döntésre kényszerült, Orseolo Péter kijelölése mellett or-

11 Magyar Közlöny 2000. év 1. szám.

12 Zlinszky 2006, 177–183.

13 Knapp–Tüskés 2002, 17.

14 Ogris 2016, 48.

szágát Szűz Máriának ajánlotta. Ennek az eseménynek a valóságát ma a történezszerk egy jelentős és tekintélyes része kétségsbe vonja. Tény, hogy a legendák megszületését nagyban befolyásolta Szent László király azon törekvése, hogy boldog emlékéü elődjét, István királyt a kanonizált szentek sorában lássa. Így a XI–XII. század fordulóján érthető okokból Szent István idealizált képe jelenik meg a nép körében és a legendák világában egyaránt.¹⁵

Ezt a középkori idealizált állapotot tovább erősíti a humanista történetírás. Természetesen emellett az is tény, hogy Szent István a székesfehérvári bazilikát, Szent László a nagyváradi székesegyházát, IV. Béla a budavári plébániatemplomot ajánlotta Máriának, de Hunyadi Mátyás is gyakorta használta uralmi jelvényeken vagy pénzérméken Mária alakját.¹⁶

Ilyen előzményekkel lépünk be a XVI. századba, ahol legalább akkora probléma a török betörése, mint a protestantizmus megjelenése, ugyanígy a királyi abszolútizmus szükségszerű megjelenése. Igen sok minden forgott kockán. Az egyik a rövidesen három részre szakadt egykori nagyhatalmi Magyarország egyesítésének sikere, a másik az ország rekatolizációja, harmadszor pedig az idegen uralkodókkal szemben a magyar rendek érdekeinek védelme. Erre nem minden esetben volt alkalmas a Szent Korona-eszme, hiszen alaki szempontból a Habsburgok törvényes úton kerültek a magyar trónra, a Szent Koronával törvényesen lettek megkoronázva, így hatalmuk jogalapja vitathatatlan.¹⁷

Ugyanígy katalizálta az eszmei fejlődést a protestáns vitairóadalom, ahol az ország szakadását és a török uralmat égi büntetésként jelenítették meg, mégpedig a katolikus bálványimádást és Mária-kultuszt téve meg bűnbaknak.¹⁸ Erre nem maradhatott el az ugyanezekkel az érvekkel visszarevolverező katolikus válasz sem: Magyarország Szent István óta Mária Országá, ez a protestantizmus megjelenéséig virágzó bíroadalom volt, s a protestantizmus megjelenésének ide-

15 Selmeczi 2013, 43–45.

16 Bartók István: Szemelvények a Mária-kultusz történetéből. Forrás: Árkádia – Irodalom <http://www.arkadiafolyoirat.hu/index.php/7-az-irodalmi-kultuszrol/147-szemelvények-a-maria-kultusz-tortenetebol>

17 Eckhart 1941, 17.

18 Tüskés–Knapp 2000, 586.

jén indult romlásnak. A történelem fintora, hogy a törökök és a protestantizmus valóban egy időben tűnt fel a magyar események színpadán. Mindenesetre Szent István és Mária közötti szövetséghez a magyar nemzet a protestáns hitre téréssel hűtlen lett, ezzel Mária elfordította kegyes arcát az országtól, ennek következményei a jelen kor csapásai – vallották a kortárs katolikus gondolkodók.

A képzőművészetben ráadásul idővel megjelent azon szimbólum, amelyben a Boldogasszony elé térdelő Szent István király a koronát helyezi Mária lábaihoz. A Szent Korona természetesen a magyarországi teljes uralmat jelképezi. Így tehát a Szent Korona jogos viselője Mária, ennek következtében a király uralkodása alkalmasságának eldöntése is Mária privilégiuma. Ehhez a közjogi vonulathoz csatlakozik a magánjogi oldal is, miszerint Magyarország Mária öröksége, *Hereditas Mariae*. Ha ez valóban így van, akkor az aktuális Habsburg uralkodók mindösszesen a hagyaték kezelői, így hatalmuk származtatott. Mindenesetre Mária mércéje a döntő, hogy az aktuális kurátor-uralkodó jó sáfára-e a hagyatéknak, annak kezelését jól végzi-e. Erre alapozva jelennek meg azok az irodalmi vagy politikai, eszmetörténeti művek, amelyek a *Regnum* és *Hereditas* gondolata mentén érdemben kritizálták az uralkodókat, például a rendi érdekeket, így Mária humán-vagyonát semmibe vevő abszolutista törekvéseik miatt.¹⁹

A *Hereditas*-gondolat öt alapelvet hordozott: (1) Magyarország királya csak katolikus vallású személy lehet; (2) a király a magyar főurak tanácsának segítségével kormányozhatja hazánkat; (3) a magyar király Magyarország területén lakjon; (4) érvényesülhessenek a rendi szabadságjogok; (5) a király tegyen esküt a magyar alkotmányra.²⁰

A *Regnum Marianum* gondolata a magyar főpapság tollából eredt, majd főleg a jezsuita és pálos szerzetesi kör karolta fel, pl. iskoladramák vagy ünnepnap-i prédikációk formájában, de hasznot tudott belőle húzni a király is. A királyság szempontjából az alapvetés, hogy Mária a katolikusok szemében szent, protestáns oldalról a katolikus kultusz viszont kifejezetten botrányos, így ameddig a katolikus Habsburg uralkodók a *Regnum Marianum* védelmezőiként is

19 Németh 1941, 236.

20 Szekfű 1931, 220–224.

fel tudtak lépni, ezzel erősíthetik saját uralmuk legitimációját. Az uralkodók Mária-hűsége, valamint Mária hagyatékának hűséges kezelői volta regnálásuk egyik jogcíme.²¹

Így látható, hogy a Regnum Marianum-eszme sokak számára jelentett valódi erőforrást. Az uralkodók számára Magyarország és a katolicizmus egyet jelentett, így az egyház védelmezőjeként léphettek fel, ennek keretében a főkegyúri jogot fenn tudták tartani, ahogyan – többszöri próbálkozást követően Mária Teréziának sikerült elődei érdemére hivatkozva – az apostoli uralkodói címet is elnyerték.²²

Az egyházi vezető rétegnek ugyanígy hasznos volt az eszme, hiszen a rekatolizáció hivatkozási alapjává vált. A rendek számára pedig a jogaik érvényesítéséhez járult hozzá, hiszen a török elleni harc elhúzódása vagy az abszolutista tendenciák felerősödése esetén a Regnum Marianum eszméje segítette a rendeket a király érdemi kritizálásában.²³

Ahogyan kiváló bölcsészettudományi művekben olvashatjuk, a toposz a XIX. század elejére kiüresedett. Kérdés, hogy a tanulmány elején említett közjogi elem miért lehet aktuális akár napjainkban is.

A Regnum Marianum-eszme reneszánsza

Bár III. Ferdinánd és I. Lipót is tett máriás felajánlásokat ünnepélyes keretek között, ez az Európa jelentős részét átjáró XVIII. századi tendencia a XIX. századra profanizálódott. Szent István alakjánál is kevésbé idealizáltak az országfelajánlás indokai, mint előtte; praktikus, e világi, profán szempontok vezetik az uralkodót az országfelajánlásban. A XIX. század Magyarországon nem a katolicizmus évszázada.²⁴

21 Szekfű 2002, 127.

22 Szilárdfy 2005, 7.

23 Marczali 1881, 288–289.

24 Szántó 1988, 409.

Már az 1790. évi XXVI. és XXVII. törvénycikk az ortodoxia bevett vallásfelekezetté válásáról, valamint az evangélikus és református felekezetek szabályozásáról előrevetítette a Regnum Marianum-eszme elhalványodását, majd az 1848. évi XX. törvénycikk a bevett vallásfelekezetek viszonzosságáról deklarálta, ha nem is garantálta öt felekezet (katolikus, ortodox, evangélikus, református, unitárius) egyenrangúságát. Ezzel a katolikus vallás végleg megszűnt uralkodó vallásnak lenni.²⁵

A dualizmus korszaka a kultúrharc jegyében telt el. A helyzetet tovább rontotta az 1868. évi LXIII. törvénycikk és a híres elkeresztelési rendeletek; ezek a vegyes házasságokban élők számára államilag tiltották meg a reverzálist.²⁶ A katolikus világnézet magyarországi térvesztését az 1894. és 1895. évi törvényhozás tetőzte be a kötelező állami házasságkötésről, anyakönyvezésről és gyermekek vallásáról szóló törvényi triásszal, valamint a bevett, elismert és el nem ismert vallási felekezetekre vonatkozó szabályozással.²⁷

A magyar katolicizmus az elszigeteltségből és a társadalom részéről mutatózó közönyből a XX. században tudott kitörni. Ehhez olyan lánglelkű apostolokra volt szükség, mint Prohászka Ottokár, Kanter Károly, Bangha Béla vagy Tóth Tihamér.²⁸

Ennek a XX. századi felemelkedésnek előszobája a millenniumi eseménysorozat, amikor Vaszary Kolos hercegprímás indítványára XIII. Leó pápa elismerte a magyar nemzet különleges kapcsolatát Máriával, ezért engedélyezte a Magyarok Nagyasszonya ünnep bevezetését a liturgikus ünnepek közé. Ezt nem sokkal később X. Piusz pápa október 8. napjára helyezte, s a magyar egyház – kisebb átrendezést követően – a mai napig ismételten ezen a napon ünnepli. A Patrona Hungariae sajátos ikonográfiája a Napba öltözött asszony ábrázolásából bontakozott ki: a Szűzanya fejére a tizenkét csillagú korona helyett a magyar Szent Korona került, a karján ülő kis Jézus kezébe az országalma, Mária másik kezébe pedig az ország jogara.²⁹

25 Beér–Csizmadia 1966, 290–291., 332.

26 K. Török 1933, 85.

27 Bánk 1962, 157.

28 Rónay 2015, 3–5.

29 <http://www.ktp.hu/kalendar/szuz-maria-magyarok-nagyasszonya-founnep-oktober-8>

A trianoni sokk és a Horthy-rendszer revizionista törekvései elhozták a Szent Korona-eszme reneszánszát,³⁰ és a katolikus eszmék ismételt társadalmi előretörése kapcsán feléledt a Regnum Marianum gondolata. Mindkét eszmekör virágzásának azonos volt a gyökere: a Kárpát-medencei népek a Szent Korona fennhatósága alatt állnak, s az egyes nemzetalkotó népek a Szent Korona alatt egyesülve tölthetik be hivatásukat. Ebben nincsenek magukra hagyva, mert a Szent Korona jogos tulajdonosa Magyarok Nagyasszonya, a Boldogságos Szűz Mária. Ráadásul ekkor már a Magyar Királyság élén nem is katolikus uralkodó állt, hanem kormányzó. A kormányzót mint királyhelyettest eleve nem koronázták meg, ráadásul a konkrét történelmi személy református vallású volt. Az 1937. évben felállított Országtanácsban a hercegprímás mint magyar közjogi méltóság és tiszteleti rangban első zászlósúr kapott helyet, egyedüli vallási vezetőként. Ez jól mutatja a rendszer viszonyát a királykoronázó, így ezáltal a magyarországi összhatalom (most már elvi) átruházásában szerepet játszó méltósághoz.³¹

A köztársaság 1946. évi kikiáltását követően – tekintettel a kommunista terrorra és a közeledő hatalomátvételére – érdemben a kérdés lekerült az állami napirendről, miközben köztudott, hogy az 57,01 százalékos választási győzelmet magáénak tudó Kiszgadzapárt nem kívánta a királyság intézményét okvetlenül felszámolni, tudta és érezte, hogy a köztársaság rohamtempóban való kihirdetése az antidemokratikus kommunista irányzatnak kedvez, annak malmára hajtja a vizet. Amennyiben az államforma meghatározásával megvárható lett volna a konszolidáció időszaka, s nem számolták volna fel az 50-es évekre az elmúlt évtizedek és évszázadok hagyományos kereteit, esélye lehetett volna a Szent Korona-eszmének és talán a Regnum Marianum-eszmekör érvényesülésének. A realitás viszont ekkor már az volt, hogy ezeknek az eszméknek a nagypolitikában és az állami legitimációs folyamatokban nem volt létalapja, ehhez egy kevésbé ellenséges politikai környezetre lett volna szükség.³²

Mindszenty József, Magyarország nemrégiben kinevezett prímása – immáron a közjogi méltóságok sorában nem említve – az 1947. augusztus 15. (Nagy-

30 Kardos 1987.

31 Püski 2005, 91.

32 Föglein 2007, 302.

boldogasszony ünnepe) és az 1948. december 8. (szeplőtelen fogantatás ünnepe) közötti időszakot Boldogasszony Évének hirdette, amelyről elmondható, hogy megmozgatta a magyar társadalmat. Függetlenül attól, hogy Mindszenty József bíboros milyen indítékkal szervezte meg az eseménysorozatot, a lelki hatása mellett a politikai üzenete sem elhanyagolható. Ezzel a tettel valójában a kommunisták erős haragját vívta ki, mert az 1848. évi forradalom centenáriuma számára komoly konkurenciát teremtett. Mivel a kommunista társadalomelméletben kiemelkedő szerepe van a forradalmaknak, a Boldogasszony Éve ezt az ideológiai ünneplést veszélyeztette és homályosította el.³³

Szimbolikus jelentőségű volt a Rákosi-érában a nemrégiben felépített Regnum Marianum-templom lebontása,³⁴ valamint a Regnum Marianum papi közösség és ifjúsági mozgalom üldözése, tagjainak bebörtönzése, rendőrségi megfigyelése.³⁵ Ennek ellenére az 1970-es évektől leküzdhetetlen akadályt az állami hatóság már nem gördített a kibontakozó (mai nevén) nagymarosi ifjúsági találkozó (1971-től napjainkig),³⁶ majd a márianosztrai ifjúsági zarándoklat (1980-tól napjainkig) elé.³⁷

Zárógondolat

Ezzel a rövid alkotmánytörténeti eszmefuttatással vissza is jutottunk a kiindulópontához, Márianosztrához. Bizonyossággal állítható, hogy a mai nemzetpolitikai gondolkodásban ismételten – törvényi szinten mindenféleképpen – a Szent Korona-eszme az általánosan használt toposz,³⁸ de a katolikus gondolkodásban, hivatalosan és a hitét gyakorló ifjúság és az idősebb generáció körében tovább él a Regnum Marianum eszméje és a máriás lelkületű krisztushívők felelősségérzete nemcsak saját egyházuk, hanem saját nemzetük irányában is.

33 Gianone 2003, 90.

34 Bárdosy 1990, 266.

35 Tomka 2016, 140.

36 Kamarás 1989.

37 Zarándoklat Márianosztrára. Új Ember 46. évf. (1990) 14. szám 7.

38 Szent István államalapításának emlékééről és a Szent Koronáról szóló 2000. évi I. törvény.

HIVATKOZOTT IRODALOM

- Bartók.** Bartók István: *Szemelvények a Mária-kultusz történetéből.* Árkádia – Irodalom. <http://www.arkadiafolyoirat.hu/index.php/7-az-irodalmi-kultuszrol/147-szemelvények-a-maria-kultusz-tortenetebol> (Letöltés ideje: 2020. december 8.)
- Bánk 1962.** Bánk József: *Kánoni jog II.* Szent István Társulat, Budapest, 1962.
- Bárdosy 1990.** Bárdosy Éva: A Regnum Marianum új temploma. *Katolikus Szemle*, 42. (1990) 3. 266–267.
- Beér–Csizmadia 1966.** Beér János – Csizmadia Andor: *Történelmünk a jogalkotás tükrében. Sarkalatos honi törvényeinkből 1001–1949.* Gondolat Kiadó, Budapest, 1966.
- Eckhardt 1941.** Eckhart Ferenc: *A szentkorona-eszme története.* Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1941.
- Eckhardt 2000.** Eckhart Ferenc: *Magyar alkotmány- és jogtörténet.* Osiris Kiadó, Budapest, 2000.
- Föglein 2007.** Föglein Gizella: Szociáldemokrata és kiszgazda elképzelések a köz-társaságról a második világháború után. In Feitl István (szerk.): *Köztársaság a modern kori történelem fényében.* Napvilág Kiadó, Budapest, 2007. 296–309.
- Gianone 2003.** Gianone András: A magyar Actio Catholica tevékenysége 1945–1948-ban. *Múltunk – politikatörténeti folyóirat*, 48. (2003) 1. 79–126.
- Györffy 2013.** Györffy György: *István király és műve.* Balassi Kiadó, Budapest, 2013.
- K. Török 1933.** K. Török Mihály Miklós: *A magyar egyházpolitikai harc története. Az 1847–48. pozsonyi országgyűléstől 1895-ig.* Szent István Társulat, Budapest, 1933.
- Kamarás 1989.** Kamarás István: *Lelki erőmű Nagymaroson.* Vita Kiadó, Budapest, 1989.
- Kardos 1987.** Kardos József: *A szentkorona-tan története 1919–1944.* Akadémiai Kiadó, Budapest, 1987.
- Knapp–Tüskés 2002.** Knapp Éva – Tüskés Gábor: Magyarország – Mária országa. Egy történelmi toposz a XVIII. századi egyházi irodalomban. *Vigilia*, 67. (2002) 1. 17–25.

- Ladányi 1996.** Ladányi Erzsébet: Egyház és patrónusa. Országok és városállamok védőszentjei. In Lengvári István (szerk.): *In memoriam Barta Gábor. Tanulmányok Barta Gábor emlékére.* JPTE Továbbképző Kiadói Irodája, Pécs, 1996. 85–92.
- Marczali 1881.** Marczali Henrik: *Magyarország története II. József korában I.* Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1881.
- Máthé 2004.** Máthé Gábor: A szentkorona-eszme – parafrázis. In Mezey Barna (szerk.): *Eckhart Ferenc emlékkönyv.* Osiris Kiadó, Budapest, 2004. 281–296.
- Németh 1941.** Németh László: A Regnum Marianum állameszme. *Regnum Egyháztörténeti Évkönyv*, 4. (1940–41) 223–292.
- Püski 2005.** Püski Levente: *A magyar felsőház története 1926–1945.* Napvilág Kiadó, Budapest, 2005.
- Rónay 2015.** Rónay László: *Katolikus reneszánsz. Arcképek a magyar katolikus megújulás korából.* Szent István Társulat, Budapest, 2015.
- Ogris 2016.** Ogris, Werner: A jogtörténet mint tantárgy pozíciójáról, feladatairól és jelentéséről. *Jogtörténeti Szemle*, (2016) 3. 47–50.
- Selmeczi Kovács 2013.** Selmeczi Kovács Attila: Szent István a népművészetben. *Honismeret*, 41. (2013) 6. 43–45.
- Szántó 1988.** Szántó Konrád: *A katolikus egyház története II.* Ecclesia, Budapest, 1988.
- Székfű 1931.** Székfű Gyula: A barokk államfelfogás. *Élet*, 22. (1931) 220–224.
- Székfű 2002.** Székfű Gyula: *Nép, nemzet, állam. Válogatott tanulmányok.* Osiris Kiadó, Budapest, 2002.
- Szilárdfy 2005.** Szilárdfy Zoltán: Mária Terézia eucharisztia-kultuszának emlékei Magyarországon. *Magyar Egyháztörténeti Vázlatok*, 17. (2005) 1–2. 5–40.
- Tomka 2016.** Tomka Ferenc: *Halálra szántak, mégis élünk. Egyházüldözés és az ügynök-kérdés 1945–1990-ig.* Szent István Társulat, Budapest, 2016.
- Tüskés–Knapp 2000.** Tüskés Gábor – Knapp Éva: Magyarország – Mária országa. Egy történelmi toposz a 16–18. századi egyházi irodalomban. *Irodalomtörténeti Közlemények*, 104. (2000) 5–6. 573–602.
- Vadász 2018.** Vadász Judit MáriaMagdolna: *Fényes kolostor.* Ecclesia, Budapest, 2018.

Zlinszky 2006. Zlinszky János: A Szentkorona-tan – „mai érvényében.” *Magyar Szemle*, 15. (2006) 1–2. 177–183.

The idea of *Regnum Marianum* in relation to constitutional law

ABSTRACT: The historical/legendary act in which the heirless king, St. Stephen, upon the approach of his death, while he designated Peter Orseolo as his successor on the throne, offered the Hungarian Kingdom to the Blessed Holy Virgin Mary as to its hereditary queen did not have much significance in common law for several centuries. The picturesque representation of Stephen handing over the Holy Crown to the Virgin Mary will gain significance only at the dawn of the post-medieval modern age. With the articulation of the rights of the orders, the Doctrine of the Holy Crown and the organic state becomes crystallized in 16th century. In his *Tripartitum*, István Werbőczy connected the idea of the unity of the king with the persons of the orders and the lands of the Hungarian Kingdom, in which the owner of the *Regnum* is always the Holy Crown, which thereby became a mystery, a symbol, and an abstraction. This idealized image of unity was broken up by the election of two kings (1526), and later by the division of Hungary into three parts (1541), which threatened the survival of the nation, and divided the country not only on political, but also on religious grounds. In this situation, the idea of the Holy Crown has proven to be insufficient, since the kings of Hungary serving foreign interests were counted as legitimate rulers, given that there was no formal procedural error in their election and coronation. It was in this period that the idea of *Regnum Marianum* became more emphasized, the impact of which is felt to this day. The idea served religious unity by “re-Catholicization”, while in the person of Mary it offered the nation an idealized queen, while by virtue of the principle of Hungary being *hereditas Mariae*, it became a powerful instrument for the cause of reclaiming the land from the Turks, and for Hungary’s standing its ground against the absolutistic tendencies of its rulers.

KEYWORDS: history of Hungarian constitutionality, Habsburg absolutism, doctrine of the Holy Crown, legacy of the Virgin Mary

